



Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philological Sciences. Vol. 1 (94)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філологічні науки. Вип. 1 (94)

ISSN (Print): 2663-7642
ISSN (Online): 2707-4463

УДК. 659.4:81

DOI 10.35433/philology.1 (94).2021.68-78

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС У СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ: АСПЕКТ АДРЕСАТА

Г. В. Кузнєцова*

Стаття присвячена огляду сучасного стану вивчення категорії адресата політичного дискурсу в роботах східноєвропейських лінгвістів; обґрунтовано актуальність і важливість дослідження категорії адресата. Указано на недостатність наукових праць, присвячених адресатному чинникові дискурсу на відміну від власне текстового чинника й чинника відправника політичного дискурсу (політичного діяча). Наголошено на обов'язковому зв'язку розуміння категорії адресованості й чинника адресата політичного дискурсу. Праця містить коротку історію визначення категорії адресованості, оскільки вона становить підґрунтя для вивчення категорії адресата політичного дискурсу. Показано, що інтерес до адресата як до категорії виник у лінгвістиці досить давно й пов'язаний насамперед із роботами М. Бахтіна та Ю. Лотмана, завдяки яким інтерес до вказаної категорії поширився на інші європейські лінгвістичні школи й наукові підрозділи університетів. Незважаючи на довгу історію, категоріальні ознаки текстової й дискурсивної адресованості все ще не сформульовані досить чітко як у лінгвістичній, так і в нелінгвістичних парадигмах; важливість питання в мультимедійній парадигмі є визнаною.

Існує невелика кількість праць, написаних протягом останнього десятиріччя, у яких зроблено деякі спроби визначити категоріальні ознаки категорії адресата. Проте вони або написані на матеріалі інших видів дискурсу, наприклад, художнього, або ілюстративний матеріал виявляється обмеженим. Тому категорія адресата залишається недостатньо вивченою, і цей факт тільки підкреслює своєчасність її подальшого дослідження.

Ключові слова: політичний дискурс, адресованість, адресат, типи адресата.

POLITICAL DISCOURSE IN EAST-EUROPEAN LINGUISTICS: THE ADDRESSEE ASPECT

Anna Kuznyetsova

The article deals with the review of contemporary state of the study of the political discourse addressee category in the works of East-European linguists; the topicality and importance of the

* кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
(Державний університет «Житомирська політехніка»)
ktp_l_khv@ztu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-3995-3568

study of the addressee category is substantiated. Inadequate attention towards the research of the discourse addressee constituent in comparison to the text constituent and the forwarder constituent of the political discourse is pointed out. The necessary connection with the addressness (targeting) category in the study of the political discourse addressee constituent is emphasized. The paper includes a brief history of the research of the addressness (targeting) category, as it is the basis of the study of the political discourse addressee phenomenon. It is shown that the attention to an addressee as a category appeared in linguistics quite a while ago and can be attributed primarily to the works of M. Bakhtin and Yu. Lotman, owing to who the interest to the category in question was spread throughout other European linguistic schools and university research departments. Notwithstanding its long history, the categorical features of text and discourse targeting are still not formulated clearly enough, either in linguistic or in non-linguistic paradigms; however, the necessity of the multi-paradigm studies is acknowledged.

There exist a few papers, published within the last decade, in which certain attempts were made to outline and determine categorical features of the addressee category. However, they either dealt with other kinds of discourse, for instance, with the belles-lettres one, or were made on a limited research material. Hence, the category in question remains poorly studied, and this fact only emphasizes the timeliness of its further research.

Keywords: political discourse, targeting, addressee, addressee types.

Постановка наукової проблеми.

Упродовж останніх десятиріч політичний дискурс став одним із найпопулярніших об'єктів лінгвістичних і міждисциплінарних досліджень і, можливо, найбільш досліджуваним видом інституційного дискурсу. Серед багатьох вітчизняних і зарубіжних робіт, присвячених питанням політичного дискурсу (далі – ПД), найбільше має об'єктом аналізу перший та другий фундаментальні компоненти ПД – його адресант, тобто політичний або громадський діяч, який є відправником або автором дискурсу, а також політичне повідомлення безпосередньо. У сучасній лінгвістичній літературі висловлюється думка про те, що постійне зростання інтересу до вивчення політичних текстів може бути пояснене такими чинниками:

1) внутрішні потреби лінгвістичної теорії, яка в різні періоди зверталася до різних площин функціонування мовної системи;

2) політологічні аспекти вивчення політичного мислення та його зв'язків із політичною поведінкою, а також необхідність розробки методів аналізу політичних текстів;

3) соціальне замовлення, прагнення звільнити політичну комунікацію від

маніпулювання громадською свідомістю [3: 245].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Найбільший внесок у вивчення адресатного й текстового складників ПД у вітчизняному й східноєвропейському мовознавстві зробили В. З. Дем'янков, В. І. Карасик, Ю. І. Левшенко, М. Ю. Сейранян, С. А. Славова, Ю. Ю. Суханов, В. Фігар, В. О. Чернявська, Є. О. Четвертак, О. П. Чудінов, Д. В. Шапочкін, І. С. Шевченко, О. І. Шейгал, група польських дослідників, які працюють у напрямку критичного аналізу дискурсу, а саме У. Окульська, П. Цап, А. Совінська та ін. Загалом безсумнівний інтерес до вивчення ПД і політичного спілкування призвів до появи нової окремої галузі філологічних досліджень – політичної лінгвістики й політичної дискурсології, причому названих царині присвячують окремі семінари та друковані періодичні видання [16: 11–124; 21]. Зокрема, знаними стали наукові конференції з питань аналізу ПД, що започатковані в Бірмінгемі (Велика Британія), а пізніше регулярно організовані Європейською радою з політичних досліджень у різних містах Європи, включаючи Прагу та Варшаву. З 2003 року

проводяться конференції політологів у Москві та щорічні міжнародні конференції в Єкатеринбурзі за участю Інституту філософії та права РАН (з 2006 року), видаються спеціалізовані періодичні видання, зокрема журнали "Полис", "Политические науки", "Политическая концептология", науково-практичний альманах "Дискурс-Пи" [14: 16: 181–187; 18: 117].

Однак необхідно підкреслити, що третій фундаментальний компонент ПД – адресат – донині не має такого глибокого вивчення ні в лінгвістиці, ні в інших наукових дисциплінах з огляду на те, що дискурс як мультимодальне явище, і ПД зокрема, потребують мультимодального підходу. Загалом адресата ПД сприймають як дещо пасивний компонент, як об'єкт і результат маніпулятивного впливу, здійснюваного адресантом або адресантами через політичне повідомлення – текст у його різних формах. Досить типовими є спостереження Є. О. Четвертак, яка стверджує, що ПД – засіб маніпулювання свідомістю великих груп людей, основною метою якого є нав'язування певної думки широким лавам виборців із подальшим розрахунком завоювати їхні голоси під час виборчої кампанії [20: 42–43]. Варто зазначити, що в роботах із ПД можна натрапити на висловлення про доцільність та необхідність уважного врахування чинника адресата ПД, його аналізу та вивчення. Усе це безпосередньо свідчить про **актуальність** і важливість дослідження різних аспектів адресата ПД, зокрема лінгвістичних і когнітивних чинників його формування.

Мета пропонованої роботи – аналіз дослідження адресата ПД як його третього фундаментального компонента в рацях лінгвістів, які рнпрезентують східноєвропейську наукову площину.

Методи, використані в пропонованій розвідці, включають аналіз та узагальнення наукового матеріалу з теми дослідження, а також висунення гіпотези стосовно напрямку й перспектив подальшого вивчення об'єкта дослідницького інтересу.

Виклад основного матеріалу.

Насамперед варто підкреслити, що вивчення характеристик у функції адресата ПД тісно пов'язане з проблемою адресованості загалом, особливо з проблемою вербальної адресованості, адже текстового повідомлення «взагалі» не існує, будь-який текст завжди адресований певній аудиторії. Спрямованість на аудиторію – одна з основних категорій, яка детермінує головні характеристики текстового повідомлення будь-якого смислу й обсягу; таке повідомлення й будує (вибудовує) дискурс [7: 89]. У сучасній лінгвістиці адресованість тексту, що є вербальним об'єктом, розуміють як його здатність опредметнювати уяву про передбачуваного адресата й особливості його інтерпретаційної діяльності [5].

Чинник адресата мовленнєвого повідомлення неодноразово був предметом лінгвістичних досліджень, хоч аналізу вербального повідомлення в широкому розумінні присвячено набагато більше наукових розвідок. Кореляцію «адресант-адресат» у різних мовленнєвих жанрах аналізували в роботах-розвідках вітчизняні та зарубіжні мовознавці, серед яких – А. М. Баранов, Ф. С. Бацевич, В. В. Богданов, Г. І. Барташова, Т. Г. Винокур, О. П. Воробйова, Т. А. Єщенко, Ю. А. Левицький, О. В. Михайлова, А. В. Полонський, М. Ю. Федосюк, І. С. Черватюк, О. Й. Шейгал, Т. В. Шмельова та ін.

Зазначимо, що більшість праць названих мовознавців ґрунтується на базових положеннях творів видатного філолога й філософа М. М. Бахтіна, який уперше розглядав концепцію

адресата мовлення щодо мовленнєвих жанрах. За М. М. Бахтіним, кожне висловлення завжди має адресата (різного характеру, різного ступеня близькості до автора, конкретності, усвідомленості тощо), розуміння якого у відповідь автор мовленнєвого твору очікує й передбачає. Адресованість висловлення є його особливою (розрізнявальною) ознакою, адже кожний мовленнєвий жанр має типову концепцію адресата. Крім того, науковець зазначав, що така концепція адресата є іншою не тільки для кожної історичної доби, а й для кожного літературно-художнього жанру й стилю [4: 168, 279–280]. Ці базові положення вивчення адресата як дискурсивної категорії залишаються актуальними донині.

Серед найґрунтовніших робіт із цього питання варто назвати насамперед дослідження Н. Д. Арутюнової та О. П. Воробйової. Н. Д. Арутюнова, називаючи тогочасні визначення другого учасника комунікації, який отримує інформацію, зауважує, що такого учасника можна називати по-різному: отримувач мови, рецептор, інтерпретатор, слухач, аудиторія, співрозмовник, декодувач, і пропонує більш універсальний термін «адресат», що підкреслює свідоме спрямування висловлення на конкретну або неконкретну особу, причому така особа або особи можуть бути певним чином охарактеризованими, і комунікативний намір автора повідомлення повинен узгоджуватися з цими його характеристиками [2: 362]. Уже в цьому визначенні наголошується можлива множинність чинників щодо адресата й важливість їх урахування й вивчення, висвітлення таких чинників залежно від жанру й характеристик самого повідомлення, яке мовознавці розуміють у широкому сенсі. Роботи дослідниці, присвячені аналізу адресата повідомлення, стали класикою лінгвістики.

Неабияке значення для подальшого дослідження фактора адресата повідомлення мали також погляди професора Тартуського університету Ю. М. Лотмана, який першим розглянув питання колективного або масового адресата, зробивши великий внесок у вивчення адресата ПД. Науковець користувався терміном «образ аудиторії» й пов'язував його з розшифруванням набору мовних культурних кодів та поняттям загальної пам'яті, реконструкція якої для тексту та його отримувачів дає дослідникові змогу знайти прихований у тексті «образ аудиторії» [12: 80]. Учений писав, що культура – це складно організований механізм, що зберігає інформацію і постійно напрацьовує для цього найвигідніші способи, отримує нову, зашифровує та декодує повідомлення, переводить їх з однієї системи знаків у іншу [13: 395]. За Ю. М. Лотманом, текст містить у собі згорнуту систему усіх ланок комунікативного ланцюжка, й наскільки ми можемо виокремити з нього позицію автора, настільки ж можливо реконструювати на ґрунті цього тексту та його ідеального читача. Учений вважав, що цей образ активно впливає на реальну аудиторію, перебудовуючи її за власним уявленням. Особистість реципієнта повідомлення, яка є семіотичною єдністю, обов'язково варіативна й здатна "настроюватися за текстом". Тому між текстом та аудиторією відбувається складна гра позиціями [12: 88]. Це спостереження має надзвичайне значення для дослідження сучасного ПД, оскільки політичні повідомлення різної форми, як відзначають спеціалісти з теорії комунікації, не стільки впливають на аудиторію, скільки взаємодіють із нею.

Подальший розвиток категорій адресованості та адресата спостерігаємо в працях вітчизняного науковця О. П. Воробйової, яка стверджувала, що адресованість

тексту та дискурсу є його іманентною ознакою, її маніфестації виявляються за певними сигналами в тканині повідомлення. Однак цю текстову й дискурсивну властивість можна досліджувати як таку, якщо об'єктом аналізу залишається сам текстовий складник дискурсу, який розглядається в ракурсі адресованості як властивості, що набула ним у ході формування дискурсивного повідомлення [5: 54]. Крім того, дослідниця зазначає що основними лінгвістичними механізмами формування тексту в ракурсі його адресованості є когнітивний і комунікативний механізми. Когнітивний механізм виступає як своєрідний тригер, що запускає й спрямовує процес когнітивної обробки повідомлення адресатом. Комунікативний механізм виявляється через комбінацію стратегій і тактик, що задаються в дискурсивному повідомленні та організовують сприйняття адресата та інтерпретацію повідомлення загалом [5: 55]. Науковець також досліджувала питання про роль адресатних антрополанцюжків та номінаційних ланцюжків в аспекті адресованості текстового повідомлення, а також роль текстових категорій під час формування повідомлення у цьому аспекті. Відзначаючи недостатню вивченість вказаних питань, мовознавець стверджує, що взаємодія текстових категорій в аспекті адресованості має характер функціонально-семантичної або семантичної співвіднесеності різних текстових категорій, яка маніфестується у тканині текстової складової дискурсу через перетинання або часткове чи повне суміщення названих адресатних та номінаційних ланцюжків [5: 78]. Варто зазначити, що особливості названої О. П. Воробйовою взаємодії текстових категорій залишаються відкритим питанням донині.

У роботах дослідниця користувалася терміном «розщеплена

адресація», спираючись на такі важливі моменти: розмежування реальної, зображеної та відображеної комунікації; виокремлення образу читача як модусу реалізації адресованості, що втілює призупинку безпосередньої адресації; неоднорідність образу читача як наслідок множинності виявлень діалогічної взаємодії; співвіднесеність адресата й адресанта у дискурсі. Відповідно дослідниця будує типологію адресатів (для художнього тексту короткого оповідання), виокремлюючи три типи адресата, а саме: фіктивний адресат (тобто художній образ, включений до сфери зображеної комунікації), гіпотетичний адресат (образ адресата в уявленні адресанта, на якого орієнтоване висловлювання і який виступає посередником між автором дискурсу й адресатом) та реальний (емпіричний адресат), який безпосередньо є реципієнтом цього висловлювання [5: 138,139].

Названа праця слугувала підґрунтям для подальшого вивчення категорій адресованості й адресата в сучасному мовознавстві. Дисертація Т. А. Камінської присвячена висвітленню образу адресата в текстах масової комунікації [10]. Автор розглядає та аналізує поняття «адресат текстів масової комунікації» (під якими розуміє тексти політичного змісту) у таких аспектах: адресат як реальна людина; адресат як категорія, представлена у структурі комунікативного акту в широкому розумінні; адресат як соціологічна категорія з його певними характеристиками, отриманими шляхом соціологічних досліджень; адресат як текстова категорія [10: 35-36]. Аналізуючи типологію образу адресата МК (масової комунікації), Т. А. Камінська виокремлює такі його категоріальні ознаки, що наявні безпосередньо в текстовому повідомленні: елементи, що репрезентують картину світу; елементи, що слугують для

характеристики стилю життя та соціального статусу; елементи, зорієнтовані на мовленнєвий досвід аудиторії. Мовознавець робить найбільший акцент на дослідженні соціально-економічних чинників у побудові класифікації адресатів текстів масової комунікації, пропонує певний розвиток поняття «цільова аудиторія» й відзначає, що виокремлення й описування можливих типів (видів) цільових аудиторій для ЗМІ й політичних діячів допомагає створити уявлення про особливості національної самосвідомості в певний історичний момент, адже без вивчення соціальних груп, на які може ділитися аудиторія, що сприймає тексти масової комунікації, а саме тексти політичного характеру в певний період, важко уявити практичну політичну діяльність, організацію рекламних та виборчих кампаній, тощо [10: 47]. Т. А. Камінська пропонує таку типологію адресатів текстів масової комунікації: «інтелігентна меншість»; «представники зразкового середовища»; «прості люди», зауважуючи, що формулювання названих типів адресатів було запозичене з самих текстів як характеристика їхніх цільових аудиторій [10: 174-183, 239]. Дослідниця робить висновок про те, що система адресатів є рухливою й детермінована соціальною ситуацією, яка змінюється [10: 238], що робить результати дослідження й запропоновану класифікацію досить відносною. Заслугує на увагу також зроблене науковцем спостереження про те, що реальний чинник адресата далеко не завжди береться до уваги під час втілення видавницьких проєктів, незважаючи на його важливість [10: 240–241].

У дисертації С. О. Кривенко, написаній із позицій політичної науки, адресантові й адресатові ПД приділено цілий параграф, однак більшу увагу одержує саме адресант

[11]. У висвітленні проблематики щодо адресата авторка обмежується оглядом наукових праць відомих західноєвропейських філософів і лінгвістів та Ю. Лотмана й пропонує власні висновки з них щодо ролі адресата ПД. Використовуючи термінологію У. Еко, дослідниця називає адресат ПД збірним поняттям «ідеальний читач», указуючи на те, що в процесі створення політичного тексту автор орієнтується на конкретну аудиторію. Автор названої дисертації погоджується з відомим філософом і письменником у тому, що адресат не є суб'єктом висловлювання, а подібно до автора тексту набуває актантної ролі [9: 33], стає абстрактним, уявним, стратегією, ідеєю, покликаною доповнити ідею автора в процесі досягнення основної мети – актуалізації повідомлення [11: 129]. У своїй праці С. О. Кривенко робить висновок, що множинний адресат політичного дискурсу означає не лише наявність безпосереднього й опосередкованого отримувача політичного повідомлення. Він позначає ще й те, що головний – опосередкований – адресат ніколи не є однією особою, він – поняття збірне й виступає як цільова група, середній читач тощо. Визначити, кому адресований текст, можна, з'ясувавши, для кого зрозумілий [11: 126]. Загалом погоджуючись із наведеним висновком, зазначимо, що в цитованому дослідженні не запропоновано більш розгорнутої розробки методики такого з'ясування або спроби виділити більш вузькі групи колективних адресатів ПД. Не викликає сумніву той факт, що такі спроби, напевно, виходили за межі поставлених у названій роботі цілей.

Доцільно відзначити досить велику кількість праць, присвячених ПД, які претендують на глибокий і розгорнутий аналіз проблематики, пов'язаної з вивченням цього виду дискурсу, у яких дослідження

адресата ПД не має жодної перспективи, хіба що згадується лише побіжно. Зокрема, у роботі-огляді про лінгвістично орієнтовані методи вивчення ПД наголошено, що такі методи мають міждисциплінарну основу, а їхня мета – висвітлення змістовних зв'язків між політикою як діяльністю та мовою. У цьому огляді відсутній аналіз адресата ПД [6], так само як у недавніх студіях з аналогічної тематики [1; 14; 19].

Мовознавці, які наголошують на необхідності й актуальності створення багатоаспектної теорії дискурсу, зокрема й політичного, розглядають вивчення можливих адресатів ПД та їх типологічних характеристик серед важливих аспектів вироблення теорії ПД, класифікуючи такі дослідження як розгляд контекстних і комунікативних параметрів ПД, однак ніяких стратегій і тактик аналізу в межах названих підходів не названо [15: 76]. Проте в основному здійснений огляд праць, присвячених ПД, свідчить про незацікавленість дослідників у заглибленні в проблему адресата цього виду дискурсу. У більшості праць указано тільки окремі його властивості. Наприклад, зазначено, що визнання потреб аудиторії ПД слугує запорукою забезпечення політичною владою [23], а також наголошено на тому, що взаємодія ПД з ідеологіями й культурою адресата сприяє досягненню дискурсової інтенції [8: 25].

Вивчаючи категорію адресованості на матеріалі жанру політичного інтерв'ю, вітчизняні мовознавці А. В. Прокопенко та Н. С. Рева називають такі особливості адресата медіаполітичного дискурсу: соціальна роль, вік, гендерна належність, психологічний стан, когнітивні здібності, життєві цінності, особливості сприйняття мовлення. З огляду на названі чинники автори наводять низку типологій, в основі яких лежить один або кілька вказаних чинників. Наприклад, за

характером адресованості розрізняють прямі (тобто емпіричні читачі/слухачі), непрямі (ті, що мають доступ до інформації, але не беруть у ситуації участі) і адресатів-ретрансляторів (ті, що передають і тлумачать повідомлення). За соціально-типологічними значеннями виокремлюють національних і позанаціональних адресатів, причому кожна з цих груп формується за ознаками, які властиві конкретній культурі. За професійною орієнтацією автори називають адресатів-професіоналів та адресатів-непрофесіоналів. Професіонали взаємодіють з адресантами за паритетними принципами, тоді як непрофесіонали залежать від адресантів-професіоналів та ретрансляторів. За ступенем обізнаності розрізняють епіфанів (обізнаних адресатів) та профанів (необізнаних адресатів), за принципом співвіднесеності до реального/уявного світу – реальних адресатів і текстових адресатів, які втілюють і реалізують образ читача [17: 160–161]. Попри всю наукову цінність зробленого огляду типів адресатів, автори не заглиблюються в аналіз кожного з типів та в процедури виокремлення їхніх категоріальних рис, зосереджуючи свій дослідницький інтерес на структурних та лінгвістичних чинниках обраного жанру політичного дискурсу з огляду на дотримання відповідних ролей його учасників. Крім того, указана розвідка фактично стосується тільки одного жанру ПД, який був у фокусі уваги авторів. Утім, зроблений ними огляд типів адресатів на основі різних чинників заслуговує на увагу й подальше опрацювання на ширшому матеріалі.

Загалом можна зауважити, що адресат ПД як дискурсивна категорія не набув донині ретельного вивчення в працях східноєвропейських мовознавців. Однак необхідно відзначити певні напрацювання в

цьому напрямку стосовно окремих жанрів ПД, особливо в роботах українських і російських науковців. Для праць із філології більш характерні окремі зауваження про необхідність урахування фактора адресата в дослідженні дискурсу, як, наприклад, у роботах польського дискурсолога П. Цапа. Науковець стверджує, що в ПД мовець повинен бути переконаний у тому, що його мовленнєві тактики спроможні належно активувати аксіологічну чутливість адресата й спонукати його до бажаного сприйняття політичного повідомлення [22].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладене вище показує, що нині адресат ПД становить маловивчену категорію в східноєвропейському мовознавстві. Окресленими є тільки основні напрямки дослідження цієї категорії. Певною мірою визначені можливі типи адресатів на обмеженому фактичному матеріалі, оскільки сьогодні немає спроб більш розширеного та ґрунтовного наукового пошуку. Одним із напрямків подальшого дослідження є чинник адресата в жанрах ПД, включаючи також інтернет-форму цього виду дискурсу. Крім того, вважаємо доцільним застосування деяких методик когнітивно-концептуального підходу до дослідження властивостей і характеристик адресата ПД.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Акінчиць Н. Г. Політичний дискурс як об'єкт наукового аналізу. 2007. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54472/19-kinchits.pdf?sequence=1> (дата звернення: 03.12.2020).
2. Арутюнова Н. Д. Фактор адресата. *Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка.* 1981. Т. 40. № 4. С. 356–367.
3. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику: учебник. Изд. 5-е. Москва: URSS, Москва: ЛЕНАНД, 2017. 368 с.
4. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества: сб. избр. тр. [2-е изд.]. М.: Искусство, 1986. 444 с.
5. Воробьева О. П. Лингвистические аспекты адресованности художественного текста (Одноязычность и межъязыковая коммуникация): дисс. ... докт. филол. наук : 10.02.04. М., 1993. 382 с.
6. Гаврилова М. В. Политический дискурс как объект лингвистического анализа. *Полис. Политические исследования.* 2004. № 3 (3). С. 127–139. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=9164383> (дата звернення: 05.02.2021).
7. Грушевская Е. С. Категория адресатности сквозь призму измерений институционального дискурса. *Филологические науки. Вопросы теории и практики.* Тамбов: Грамота, 2017. № 6 (72). Ч. 3. С. 99–102. URL: www.gramota.net/materials/2/2017/6-3/ (дата звернення: 30.11.2020).
8. Егорченкова Н. Б. Стратегический потенциал мультимодальной интеракции в медиа-политическом дискурсе. *Вестник Томского государственного университета. Филология.* 2014. № 5 (31). С. 25–37. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strategicheskiy-potentsial-multimodalnoy-interaktsii-v-media-politicheskom-diskurse/viewer> (дата звернення: 01.02.2021).
9. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / Пер. з англ. Марія Гірняк. Львів: Літопис, 2004. 384 с.
10. Каминская Т. А. Образ адресата в текстах массовой коммуникации: семантико-прагматическое исследование: дисс. ... докт. филол. наук: 10.01.10. Санкт-Петербург, 2009. 284 с. URL: <http://medialing.spbu.ru/upload/files/>

file 1394717974_2201.pdf (дата звернення: 01.02.2021).

11. Кривенко С. О. Семантична парадоксальність політичного дискурсу (теоретико-методологічний аналіз): дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01. Львів, 2016. 216 с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/dis_kryvenko.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

12. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров: человек – текст – семиосфера – история. Тартус. университет. М.: Языки русской культуры, 1996. 464 с.

13. Лотман Ю. М. Семиосфера. СПб.: Искусство СПб, 2001. 704 с.

14. Матыцина М. С. Исследование политического дискурса в российской и европейской лингвистике: актуальные направления. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2, Языкознание*. 2017. Т. 16, № 3. С. 181–187. URL: <https://l.jvolsu.com/index.php/ru/component/attachments/download/1608> (дата звернення: 11.01.2021).

15. Переверзев Е. В., Кожемякин Е. А. Политический дискурс: многопараметральная модель. *Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2008. № 2. С. 74–79. URL: <http://dspace.bsu.edu.ru/handle/123456789/28279> (дата звернення: 11.11.2020).

16. Плахотная Ю. И. Речевое воздействие в диалогическом дискурсе. *Политическая лингвистика*. 2011. № 4 (38). С. 121–124.

17. Прокопенко А. В., Рева Н. С. Актуалізація адресатності у тексті політінтерв'ю. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2015. Вип. 13. С. 159–169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2015_13_28 (дата звернення: 09.12.2020).

18. Русакова О. Ф. Политическая дискурсология: актуальность исследования и теоретико-методологические основания. *Полис*, 2008. № 4. С. 114–122. URL:

<https://journals.urfu.ru/index.php/Izvestia3/article/view/429> (дата звернення: 11.11.2020).

19. Суханов Ю. Ю. Политический дискурс как объект лингвистического анализа. *Вестник РУДН. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика*. 2018. Т. 9, № 1. С. 200–212. URL: <http://journals.rudn.ru/semioticssemantics> (дата звернення: 11.11.2020).

20. Четвертак Є. О. Вербалізація національної ідентичності США в англomовному політичному дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2016. 237 с.

21. Чудинов А. П. Политическая лингвистика. Москва: Флинта: Наука, 2006. 254 с.

22. Cap P., Okulska U. Analyzing Genres in Political Communication. An Introduction. 2013. URL: https://www.academia.edu/3648323/Analyzing_Genres_in_Political_Communication_Theory_and_Practice (дата звернення: 03.12.2020).

23. Sowinska A. A Critical Discourse Approach to the Analysis of Values in Political Discourse: the Example of Freedom on President Bush's State of the Union Addresses (2001-2008). *Discourse and Society*. 2013. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0957926513486214> (дата звернення: 03.12.2020).

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Akinchycz N. G. (2007). Politychnyj dyskurs yak obyekt naukovo analizu [Political discourse as an object of scientific analysis]. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54472/19-kinchits.pdf?sequence=1> (data zwernennja: 03.12.2020) [in Ukrainian].

2. Arutyunova N. D. (1981). Faktor adresata [Addressee Factor]. *Izvestiya Akademii nauk SSSR. Seriya literatury i yazyika*. T. 40. № 4. S. 356–367. [in Russian].

3. Baranov A. N. (2017). Vvedenie v prikladnuyu lingvistiku: uchebnik.

[Introduction into Applied Linguistics: text-book]. Izd. 5-e. Moskva: URSS: Moskva: LENAND. 368 s. [in Russian].

4. Bahtin M. M. (1986). *Estetika slovesnogo tvorchestva : sb. izbr. tr. [Esthetics of Verbal Creativity]. [2-e izd]. M.: Iskustvo. 444 s. [in Russian].*

5. Vorobeva O. P. (1993). *Lingvisticheskie aspekty adresovannosti hudozhestvennogo teksta (Odnoyazychnost i mezh'yazykovaya kommunikatsiya): diss. ... dokt. filol. nauk. [Linguistic Aspects of Addressability of the Literary Text (Monolingualism and Interlingual Communication)] M., 382 s. [in Russian].*

6. Gavrilova M. V. (2004). *Politicheskii diskurs kak ob'ekt lingvisticheskogo analiza [Political Discourse as an Object of Linguistic Analysis]. Polis. Politicheskie issledovaniya. № 3 (3). S. 127–139. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=9164383> (data zvernennja: 05.02.2021) [in Russian].*

7. Grushevskaya E. S. (2017). *Kategoriya adresatnosti skvoz prizmu izmereniy institutsionalnogo diskursa [The Category of Addressability Through the Prism of Dimensions of Institutional Discourse]. Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki. Tambov: Gramota. № 6 (72). Ch. 3. S. 99–102. URL: www.gramota.net/materials/2/2017/6-3/ (data zvernennja: 30.11.2020) [in Russian].*

8. Egorchenkova N. B. (2014). *Strategicheskii potentsial multimodalnoy interaktsii v media-politicheskom diskurse [Strategic Potential of Multimodal Interaction in Media-Political Discourse]. Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Filologiya. №5 (31). S. 25–37. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strategicheskii-potentsial-multimodalnoy-interaktsii-v-media-politicheskom-diskurse/viewer> (data zvernennja: 01.02.2021) [in Russian].*

9. Eko U. (2004). *Rol chytacha. Doslidzhennya z semiotyky tekstiv [The Role of the Reader. Studies in Texts Semiotics] /Per. z angl. Mariya Girnyak. Lviv: Litopys. 384 s. [in Ukrainian].*

10. Kaminskaya T. L. (2009). *Obraz adresata v tekstah massovoy kommunikatsii: semantiko-pragmaticheskoe issledovanie [Addressee Image in Texts of Mass Communication: Semantic-Pramatical Research]: diss. ... dokt. filol. nauk: 10.01.10. Sankt-Peterburg, 284 s. URL: http://medialing.spbu.ru/upload/files/file_1394717974_2201.pdf (data zvernennja: 01.02.2021). [in Russian].*

11. Kryvenko S. O. (2016). *Semantychna paradoksalnist politychnogo dyskursu (teoretyko-metodologichnyj analiz): dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.01. Lviv. 216 s. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/dis_kryvenko.pdf (data zvernennja: 11.01.2021). [in Ukrainian].*

12. Lotman Yu. M. (1996). *Vnutri myislyaschih mirov: chelovek– tekst–semiosfera–istoriya [Inside Thinking Worlds: Man – Text – Semiosphere – History]. Tart. un-t. M.: Yaz. rus. kulturyi. 447 s. [in Russian].*

13. Lotman Yu. M. (2001). *Semiosfera [Semiosphere]. SPb. 704 s. [in Russian].*

14. Matyitsina M. S. (2017). *Issledovanie politicheskogo diskursa v rossiyskoy i evropeyskoy lingvistike: aktualnyie napravleniya [Research of Political Discourse in Russian and European Linguistics: Current Trends]. Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 2, Yazykoznanie. T. 16, № 3. S. 181–187. URL: <https://1.jvolsu.com/index.php/ru/component/attachments/download/1608> (data zvernennja: 11.01.2021) [in Russian].*

15. Pereverzev E. V., Kozhemyakin E. A. (2008). *Politicheskii diskurs: mnogoparametralnaya model [Political Discourse: Multiparameter Model]. Vestnik VGU. Seriya: Lingvistika i*

- mezhdokulturnaya kommunikatsiya*. № 2. S. 74–79. URL: <http://dspace.bsu.edu.ru/handle/123456789/28279> (data zvernennja: 11.11.2020) [in Russian].
16. Plahotnaya Yu. I. (2011). Rechevoe vozdeystvie v dialogicheskom diskurse [Speech Impact in Dialogue Discourse]. *Politicheskaya lingvistika*. № 4 (38). S. 121–124. [in Russian].
17. Prokopenko A. V., Reva N. S. (2015). Aktualizatsiia adresatnosti u teksti politinterviu [Actualization of the Addressness in the Text of a Political Interview]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*. Vyp. 13. S. 159–169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2015_13_28 (data zvernennja: 09.12.2020) [in Ukrainian].
18. Rusakova O. F. (2008). Politicheskaya diskursologiya: aktualnost issledovaniya i teoretiko-metodologicheskie osnovaniya [Political Discourse: Topicality of the Research and Theoretical-Methodological Basis]. *Polis*. № 4. S. 114–122. URL: <https://journals.urfu.ru/index.php/Izvestia3/article/view/429> (data zvernennja: 11.11.2020) [in Russian].
19. Suhanov Yu. Yu. (2018). Politicheskii diskurs kak objekt lingvisticheskogo analiza [Political Discourse as an Object of Linguistic Analysis]. *Vestnik RUDN. Seriya: Teoriya jazyka. Semiotika. Semantika*. T. 9, No 1. S. 200–212. URL: <http://journals.rudn.ru/semioticssemantics> (data zvernennja: 11.11.2020) [in Russian].
20. Chetvertak Ye. O. (2016). Verbalizatsiia natsionalnoi identychnosti SShA v anhlomovnomu politychnomu dyskursi [Verbalisation of National Identity of the USA in the English Political Discourse] : dys. ... kand. filol. nauk :10.02.04. Zaporizhzhia. 237 s. [in Ukrainian].
21. Chudinov A. P. (2006). Politicheskaya lingvistika [Political Linguistics]. Moskva: Flinta: Nauka. 254 s. [in Russian].
22. Cap P., Okulska U. (2013). Analyzing Genres in Political Communication. An Introduction. URL: https://www.academia.edu/3648323/Analyzing_Genres_in_Political_Communication_Theory_and_Practice (data zvernennja: 03.12.2020) [in English].
23. Sowinska A. A. (2013). Critical Discourse Approach to the Analysis of Values in Political Discourse: the Example of Freedom on President Bush's State of the Union Addresses (2001–2008). *Discourse and Society*. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0957926513486214> (data zvernennja: 03.12.2020) [in English].

Стаття надійшла до редколегії: 26.04.2021

Схвалено до друку: 07.06.2021